

KÜTAHYA: ORTAK BİR TARİHE YOLCULUK

Katerina CHIRIDES

*Khas Toplumsal Cinsiyet ve
Kadın Çalışmaları Merkezi*

Kurban Bayramı'ndan birkaç gün önce herkes kaotik İstanbul'dan hızlı ritimlerle kaçmaya başlayınca şehir gözüme farklı görünmeye başladı. Şehrin yavaş yavaş boşalmasını ve insanların aileleriyle zaman geçirecek olmasının heyecanını gözlemleyen bir yabancı olarak, ülkemi ve ailemi özlemeye başladım. O an aile kurumu ve aile bireyleri arasındaki bağlar gibi bazı sosyolojik unsurların, ülkeden ülkeye büyük farklılıklar göstermediğini anladım.

Yıldırım Bayezid Han Camii

Kütahya Kalesi

İstanbul'daki ev arkadaşım –aynı zamanda en samimi arkadaşım- Kurban Bayramı'nı Kütahya'da yaşayan ailesiyle birlikte geçirecekti. Bayram coşkusu paylaştık ve birlikte kültürel bir gezi yapabilmek için beni de Kütahya'ya davet etti. Biraz aile özlemi çektiğim ve aile ortamını hissedip bu sıcaklığı yaşamak istediğim için onu ziyaret etmeye karar verdim. Seyahatimiz 17 Ağustos'ta başladı. Trafikten dolayı ilk durağımız olan Eskişehir'e ancak 9 saatte ulaşabildik. Şehrin merkezinde biraz vakit geçirdik. Eskişehir gelişmekte olan sosyal bir şehir. Merkeze inşa edilmiş güzel ve keyifli köprülerden geçtikten sonra arkadaşımın ailesinin bizi sabırsızlıkla beklediği Kütahya'ya vardık.

1. gün: Kütahya Kalesi

Kütahya'da geçirdiğim ilk gün, Kütahya Kalesi'ni ziyaret ettik. Kalenin bulunduğu tepeye arabayla çıktık. Arabadan iner inmez karşılaştığım nefes kesen manzaradan gözlerimi bir süre ayıramadım. O anda güneş batarken doğanın yeşilini ve Kütahya'nın parlayan küçük evlerini seyretmekten aldığımız keyif kadar bizi rahatlatacak başka bir şey yoktu. Kütahya'nın ortasında yükselen kale 5. yüzyılda Bizans tarafından inşa edilmiş. İlerleyen zamanlarda yapılan restorasyon ve ek bölümler; Selçuklular, Germiyanogulları ve Osmanlılar tarafından yapılmış. Kale, farklı tarihsel dönemlerde inşa edilen üç burçtan oluşuyor; Yukarı, İç ve Aşağı Hisarlar. Burçlar, moloz taşlardan ve tuğlalardan ibaret. Maruf Mahallesi'nde bulunan Yukarı Hisar, "Orta Hisar Mescidi" olarak biliniyor. Taşkapıda gösterilen yazıtlar, Germiyanoglu Süleyman Şah'ın emriyle 1377-1378 yıllarında yapılmış (<https://www.kulturportali.gov.tr>). Aşağı Hisar Mahallesi'nde bulunan, Aşağı Kale Mescidi (Kale-i Sagir) altıgen planlı küçük bir mescit. Mescidin altında taşlardan yapılmış su tesisi vardır. Kütahya Kalesi'nde ayrıca iki çeşme, iki mescit, günümüzde yapılmış bir restoran ve kır kahvesi bulunmaktadır. Restoranın ilgi çekici özelliği ise saatte tam bir tur dönerek, tüm manzarayı görme imkânı sağlaması. Kütahya Kalesi, Evliya Çelebi'ye göre yetmiş iki burca sahip. Bu güzel manzarayı izlemek için kalede bulunan bir kafede çay içtik ve böylece gezimizin ilk günü sona erdi.

Kütahya Arkeoloji Müzesi

2. Gün: Çiniler Diyarında Ortak Tarihi Hatırlamak

Türkiye’de genellikle her ailenin yaptığı gibi sabah kahvaltısında tüm aile sofradaydık. Türk halkının konukseverliği ve sıcaklığı inkâr edemediğim bir gerçek. Farklı kültürlerden gelen insanlar olmamıza rağmen birbirimize tebessümle “Paylaşmak sevgidir, paylaşmak şefkettir” sözünü söyleyerek, Mevlana’nın “Aynı dili konuşanlar değil, aynı duyguyu paylaşanlar anlaşır” sözünü bir kez daha deneyimlemiş olduk. Kahvaltımız bittikten sonra yola çıktık. Önce Ayios Haralambos (Baş melek) Kilisesi’ne uğradık. Yeni Mahalle’de bulunan Kilise’nin kapısı kilitli olduğu için ön bahçe duvarından içeri girdik. “Baş Melek” Rum Ortodoks Kilisesi, Kurtuluş Savaşı zamanında terk edilmiş ve 87 yıl boyunca hiç ziyaretçisi olmamış. Kilise on yıllar sonra ilk kez 2012 yılında Rumlar tarafından ziyaret edilmiş. (<https://panagiaalexiotissa.blogspot.com>). Fener Rum Patrikhanesi Bursa Metropoliti Prof. Dr. Elpidoforos Lambriadiş önderliğinde Kilise ziyaret edilmiş ve Prof. Dr. Elpidoforos Lambriniadis Kilise’nin bahçesinde atalarının ruhları için dua okumuş. 120 yıllık tarihî yapının içerisi harap durumda. Bu detayı düşünmediğinizde Kilise’nin etkileyici atmosferi sizi kuşatmaya başlıyor. Hayatım boyunca dindar bir insan olma-

mama rağmen o anda oldukça etkilendim; gözlerimde Kilise, kubbenin altındaki avizeler, duvar resimleri ve azalarak yok olan mumlar yeniden canlandı. Kütahya’yı ziyaret etmemdeki temel amaç İslam’ın önemli ritüellerinden biri olan Kurban Bayramı’nı kutlamaktı fakat oraya gittiğimde Hristiyanlık’a dair bu yapıyı görmek beni oldukça heyecanlandırdı ve mensubu olduğum dinin filizleri sanki içimde yeniden yeşerdi. Bu iki dinin arasındaki ortak referans noktalarının aynı coğrafi alanı, aynı tarihi ve insanlığın açık yaralarını paylaşmaları olduğunu düşündüm.

Daha sonra, Germiyan Sokağı’na doğru yolumuza devam ettik. Kütahya Belediyesi’ne göre 19. yüzyıl sivil mimarlık örneklerinden olan ve konut mimarisi bakımından Anadolu’nun ahşap mimari özelliklerini taşıyan Kütahya evleri, aslına uygun olarak hâlâ yaşamaktalar. Giriş katları mutfak, kiler, depo ve tarım araçları için düzenlenmiş; oturma, yatma, yeme, içme odaları ve banyo üst katlara yapılmış. Giriş kapıları atların geçmesine imkân verecek ölçüde büyük tutulmuş. Pencereler az sayıda ve küçük ebatlı. Kütahya evlerinde çıkma, mimari üslubun en önemli ögesi. Sokaklar çok dar olsa bile saçakları

birbirine değercesine çıkmalar yapılmış. Karakteristik Kütahya evi genellikle büyük. Dış renklerde yüzey beyaz, kirli sarı, çivit mavisi veya aşı boyası renginde boyanmış, geren (toprak) sıvalıdır (<http://www.kutahya.bel.tr>).

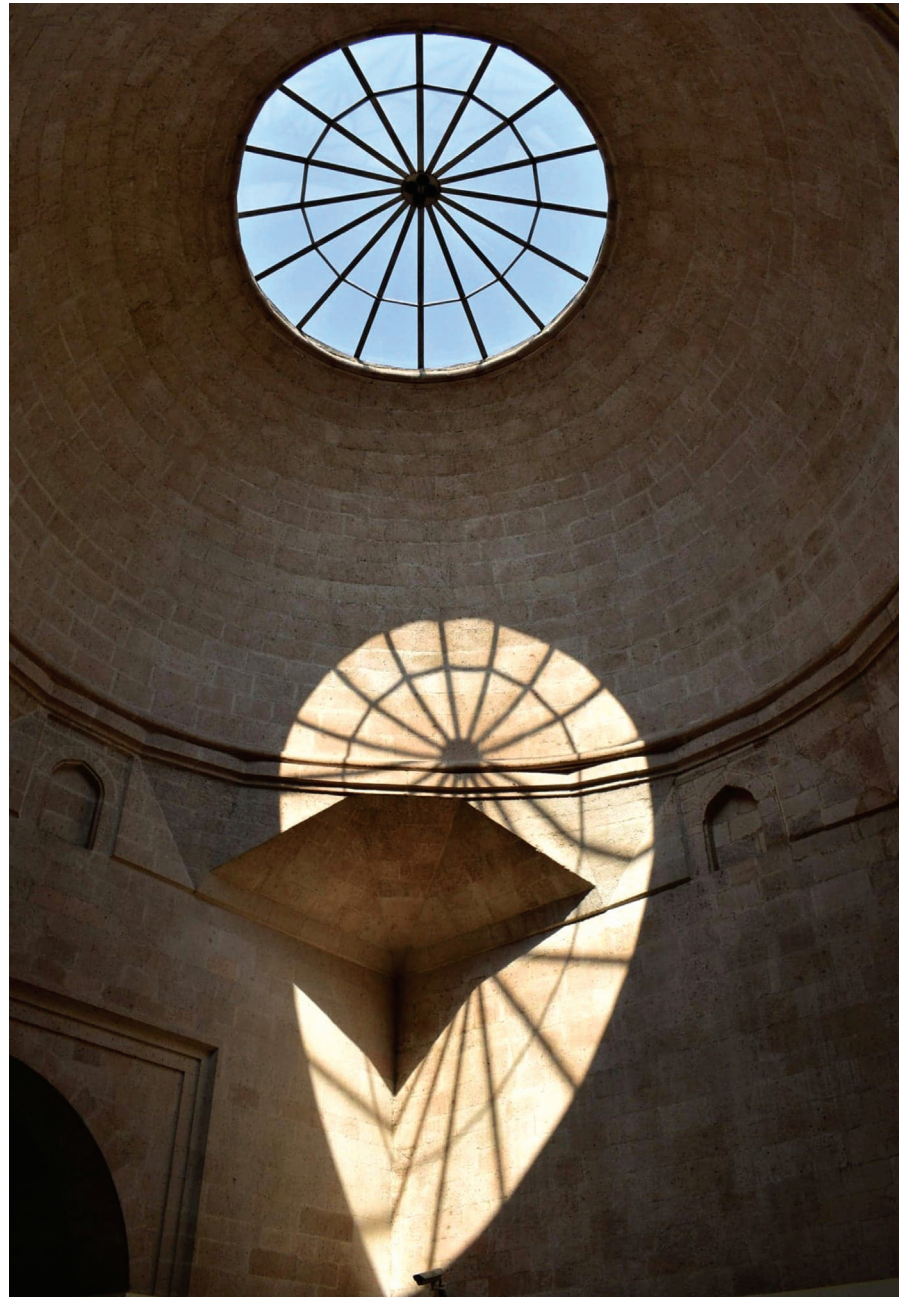
O, nizami ve estetik konakların birinde oturup kahvemizi içtikten sonra yürüyerek Kütahya Arkeoloji Müzesi'ne gitmeye karar verdik. Germiyan Sokağı'ndan geçerek eski güzel, yerel dükkânların bulunduğu eski merkeze vardık. Merkezde dolaşırken, Arkeoloji Müzesi'nin sadece birkaç metre gerisinde bulunan Dönenler Camii'nin önünden geçtik. Bu cami 14. yüzyılda Mevlevihane'nin semahanesi olarak inşa edilmiştir. Erken dönem Anadolu Türk mimarisinin özgün örneklerinden olan Kütahya'nın bu ilk Mevlevihanesi, günümüzde cami olarak kullanılmaktadır. Restorasyon nedeniyle maalesef ziyaret edemedik.

Kütahya Arkeoloji Müzesi, Ulu Cami yanında bulunmaktadır. Umur-bin Savcı Medresesi olarak bilinen yapı 1965 yılında ziyarete açılmıştır. Medrese binası 1314 yılında Germiyan Beyleri'nden Umur Bin Savcı tarafından yaptırılmıştır (<http://kutahyamuzesi.gov.tr/arkeoloji/>). Kesme taştan inşa edilen yapının portalı, Selçuklu sanatının özelliklerini gösterir. Medresede, kapıları kubbeli orta mekâna açılan dokuz küçük oda vardır. Müzede Geç Miyosen, Paleolitik, Kalkolitik, Erken Tunç, Hitit, Frig, Helenistik, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine tarihlenen eserler sergilenmektedir.

Arkeoloji müzesinin yanında bulunan Yıldırım Bayezid Han Camii'ne tevazu ile girdik. Yıldırım Bayezid Han Camii'nin yapımına, Yıldırım Bayezid'in Kütahya valisi olduğu dönemde (1381-1389) başlanmış ancak 1402 tarihinde Timur ile yapılan Ankara Savaşı'nda Osmanlı ordusunun bozguna uğraması sebebiyle caminin inşasına ara verilmiştir. Sonuç olarak 1410 yılında tamamlanmıştır. Kütahya'da en büyük iç alana sahip olan yine bu camidir (<https://ziyaslan.wordpress.com>). Cami'nin 45x25 metrelik iç alanı 2 tam kubbeden, 6 sütun taşıyan, 6 yarım kubbeden ve 64 pencereden oluşmaktadır. Cami son şeklini 1893 yılında Sultan II. Abdülhamit zamanında almıştır.

Kütahya'nın en önemli sanatı, Çini yapımı sanatıdır. Ayrıca Çini sanatı en önemli meslek kollarından biridir. Beş bin yıl önce başlayan seramik yapımı Osmanlı İmparatorluğu döneminde de gelişerek devam etmiştir. Kütahya, yüzlerce yıl Bizans ve Selçuklu için ortak bir bölge olduğundan eski dönemlerde çini üretimini Bizans ve Selçuklular birlikte gerçekleştiriyordu. Şehrin merkezinde bulunan Çini Müzesi'ni ziyaret ettiğimizde 15. yüzyıla ait mavi-beyaz çiniler dikkati çekti. Bu masif mavi-beyaz çinili camileri Hisarbey (1487) ve Kükürt Köyü'nde (1697) görülmektedir. 15. yüzyıla ait mavi ve beyaz çiniler sadece Kütahya'daki değil, İstanbul ve Kûdus'teki bazı yapıların güzelleştirmesi için kullanılmıştır. Kütahya çini sanatı günümüz sanat eserlerine hâlâ renk ve tasarım zenginliği katmaktadır.

Kütahya Arkeoloji Müzesi

3. gün: “Geçmişe Yolculuk”

Son günümüz oldukça erken başladı. Çıkacağımız uzun bir yolculuk vardı ve varış yerimiz elbette Aizanoi Antik Kenti’ydi. Kütahya’dan, burayı ziyaret etmeden ayrılmak düşünülemezdi. Unesco tarafından koruma altına alınan Aizanoi Antik Kenti, Kütahya’ya 57 kilometre uzaklıktaki Çavdarhisar ilçesinde. Aizanoi’daki bilimsel kazılar 1926 yılında D. Krencker ve M. Schede tarafından Alman Arkeoloji Enstitüsü adına başlatılmış ve hâlen Pamukkale Üniversitesi tarafından yürütülmekte. Kent; Zeus Tapınağı, Stadyum-Tiyatro Kompleksi, Antik Borsa, Sütunlu Yol, Antik köprüler ve Roma Mozaikli Hamamı gibi önemli kalıntılara sahip (<https://whc.unesco.org>).

Aizanoi, Frigya’ya ait olan Aizanitis’in başkentidir. Helenistik Dönem’de Bergama ve Bitinya Krallıkları’nın egemenlikleri sırasında kentin hâkimiyeti sürekli değişmiştir. Sonrasında M.Ö. 133 yılında Roma İmparatorluğu’nun hâkimiyeti altına girmiştir. Roma döneminde Aizanoi, bir ticari yol ağı olarak önemli bir konuma sahiptir. Tahıl, şarap ve koyun yünü üretimiyle Aizanoi’nin refah seviyesi oldukça yüksektir. Bizans Dönemi’nde kent, bir piskoposluk hâline gelmiş ve sonradan Ortaçağ’da, tapınağın bulunduğu tepe müstahkem bir kaleye dönüştürülmüştür. Daha sonra Çavdar Tatarları’ndan gelen bir gruba bu kale, Selçuklu hanedanların bir hisarı olarak hizmet vermiştir. Böylece bölgenin adı Çavdarhisar olarak anılmaya başlamıştır.

Tepede bulunan Zeus tapınağı, şehrin ana tapınağıdır. Tapınak, pronoas, naos, opisthodomos ve bodrum katında tonozlu bir odadan oluşmaktadır. Sütunlar ve iç odaların duvarları arasındaki mesafe, kolonlar arasındaki mesafenin iki katıdır. Bu, binanın bir psödodipteros olduğu anlamına gelir. Dünyadaki diğer Zeus tapınaklarına kıyasla, Aizanoi’daki Zeus Tapınağı en iyi korunanlardan biridir. Genellikle Zeus tapınakları, ahşap bir çatı kaplamasına sahiptir ancak Aizanoi’daki Zeus Tapınağı’nda sütunlarla çevrili alan mermerle kaplı olduğundan söz konusu tapınak Pseudodipteros planında eşsizdir. Stadyum-Tiyatro Kompleksi, şehrin kuzey kesiminde yer almaktadır ve Roma Dönemi’nde şehrin en yoğun kalkınma faaliyetlerinden biridir. 13.500 kişilik Stadyum ve 20.000 kişi kapasiteli Tiyatro bitişik bir şekilde inşa edildiği için antik dünyada benzersizdir (<https://whc.unesco.org>).

Antik tiyatroyu gezdikten sonra geri döndük. Sütunlu Yol ve antik köprülerden geçerken zamana yolculuğum sona erdi. İstanbul’a otobüsle dönmek epey zamanımı alacaktı. Akşam otobüse bindikten sonra şimdiden, her zaman takdir edeceğimi bildiğim ve yine her zaman kalbimde olacak insanlarla çok fazla şey yaşadığımı fark ettim: yeni deneyimler, yeni bilgiler, yeni insanlar... Uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra nihayet bu şehrin çılgınlığına geri döndüm. Binlerce asırlık geçmişe dayanan bu tarihi yolculuğa rağmen, Anadolu’daki tarih ve kültürün tüm bu karışımı, arkadaşım ve ailesi ile birlikte gülererek, şımarıkça yaşadığımız anlar, bana bir rüya gibi geldi. Bu tatlı his ve bu yolculuğun güzel anıları kalbimde silinmez bir iz bıraktı.

Aizanoi Antik Kenti

